

Jön Türklük ve Kemalizm Kısacasında İttihadçılık

İsmail Küçükkılınç

İstanbul, Historia Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, 2018, 423 sayfa, ISBN: 978975658740

Nevrez KARTAL*

Değerlendirmesini yapacağımız kitap, Osmanlının idam sehпасına doğru itildiği bir zaman diliminde ortaya çıkan, kendisiyle birlikte milletin ve devletin kaderini şekillendirmiş gerek muhafazakâr ve gerekse Kemalist çevreler tarafından sıkça hırpalanmış bir cemiyetin hikâyesidir.

Çetrefilli bir meselede alışılmışın dışında bir perspektif sunan bu kitabın, gayet mühim satırlarına nüfuz etmeden önce hemen hepimizin farkında olduğunu bildiğim ve kitapla da bağlantısı olduğuna inandığım bir meseleye açıklık getirme ihtiyacı hissettim. Başka milletlerin aksine biz Türkler tarihi tanımlarken fail veya mef'ûlün siyasi veya dini duruşuna göre bir bakış geliştiririz. Zira karşılaştığımız her hadisede öznenin kimliği, bizim için sonucun belirlenmesinde yeterlilik kriterini havidir. Bunun için bir

* nevezkartal@gmail.com

kesimimiz falan dönemi kendisinden saymazken, diğeri ise tersinden okumayla aynı şeyi yapıyor. Muhakkak ki bu hal ne ahlâkidir ne de ilmidir...

Nitekim edindiğimiz çeşitli tecrübeler bize tarih önünde hiçbir milletin geçmişinden kopma şansı olmadığını, bizatihi tarihin böyle bir keyfiyete izin vermediğini birçok vesile ile göstermektedir. Tarih ve sosyoloji ilmi, geçmiş ve devam eden her hali bütünlükçü disiplinle ele alır ve yargılar. Sadece uğraşmakta olduğumuz Ermeni meselesi bile bu gerçekliği izaha kâfidir. Çünkü her millet gibi bizim de mazimiz geleceğimizi bir gölge gibi takip etmektedir.

Kemalistlerin tarih sahnesini 1919 Mayıs'ında Samsun İskelesinde başlatıyor olmaları, bu tavra örnek olması bakımından önemlidir. Yeri geldiğinde, Mustafa Kemal'i bile sansürlemekten çekinmediklerini bildiğimiz bu tavrın sahipleri için, söz konusu tarihin öncesine ait en az bin yıllık dönemin hatırlanmaya değer hiçbir kıymeti yoktur. Öte yandan muhafazakâr-mütedeyyin veya İslamcı muhite göre ise, bu uzun maziye şan ve şerefle dolduran sergüzeştimiz, 1909 yılında elim bir inkıraza uğramış, 1923'den sonra ise tarih tamamen durmuştur, bu kesim için bundan sonrasında zulümden başka konuşulacak bir şey kalmamıştır. Dindarlar bu tarihleri İslam devletinin yıkılışı olarak anarken, Kemalistler ise gericilikten kurtuluşun kapısı olarak telakki ediyor.

Keza, bir kısım dindarlar için anılan dönem; ahmaklık, beyinsizlik, düşüklük ve hatta her türlü ihanetin sergilendiği son derece kötü bir zamanın adıdır. Avrupa siyasetinin dehası “Cennetmekân” Abdülhamid Han gibi bir padişahın hal edilmesi ile başlayan ve cumhuriyetle tevakkuf eden bu zaman dilimi, bir başka veçheden Kemalistler için de pek masum görünmemektedir. Başka saiklerle de olsa onların nazarında da meş'ûm bir manaya haizdir. Buna mukabil her iki taraftan da, siyak ve sibak itibariyle dönemi okumada yanlış ve eksik bir bakışımız var, hakikat böyle demiyor diyen pek kimse çıkmamış; çikanların da sesi duyulmak istenmemiştir.

Şerait böyle olunca, mihverinde adalet olan bir akıl ile bakmak, adeta zülfiyâra dokunmak gibi bir şeydir. İşte bu kitap ile İsmail Küçükılınç belli ki böylesine zor bir işe soyunmakta, kendi fikri ve ameli çevresinin içinde kalarak onların kökleşmiş tezlerine yönelik yeni ve farklı şeyleri söyleme “cüretini” gösteren ilk kişi olmaktadır. Zira dindarlar açısından niyeti ne olursa olsun, “Ulu Hakana” karşı yapılan her şey ihanet derecesinde bir kabahattir, mutlaka lanetlenmesi gerekir. Bundan dolayıdır ki Osmanlı gibi koca bir cihan imparatorluğunu yıkıma götüren İTC, sadece vicdanlarda onulmaz bir yara açmamış, aynı zamanda milletin değerlerine, inançlarına muhalif, hatta düşmanlık derecesindeki her türlü fenalığın da merkezi olmuştur. Zira bu kesimin öncü mütefekkirlerine göre; İTC'nin içinde milli ve dini vasfı haiz hemen hiç kimse bulunmadığı gibi, bunlar tam anlamıyla birer siyonist uşağı, İngiliz işbirlikçisi, Alman hayranı, beyinsiz ve ahmaklar topluluğudur. Cumhuriyet devrinde işlenen tüm kötülüklerin kaynağı bunlardır. Hatta Türk tarihinde bu kadar zaman geçmesine rağmen sebep oldukları fenalıkların etkisini, “Kabil” misali hala daha devam ettiren bir başka örgüt de yoktur.

Yukarıdakilere benzer mütedeyyin çevrelerin dimağlarındaki daha birçok şeyi gayet iyi bilen Küçükkılınç, İttihatçılara yöneltilen bu ithamlara esaslı bir cevap vereceği için bu manada eserinin zeminine, yine bu kesimin en önemli paradigmasını teşkil eden İTC=CHP tezini de oturtmaktadır. Bu anlayışın aslında temeli olmayan, hakikatten uzak, ezbere dayalı bir algıdan kaynaklandığını belgelemenin ve böylece İTC ile Kemalizm'in pek alakasız şeyler olduğunun ve aralarında bir illiyet kurulamayacağını ispatı azmindedir.

Daha başlarken gayet açık olarak, *“Anadolu'nun dahî işgaline sebebiyet veren uğursuz, hayırsız, zalim ve hainler olarak tavsif ve itham edilen bu şahıslar için, bilhassa mütedeyyin yazarlar doğru mu yazıyorlardı?”* sorusunu soran Küçükkılınç, anlaşılacağı gibi mütedeyyin kesim içindeki vatan evlatlarından biridir. İmam Hatip menşeli, Türkmen, parlak bir hukuk tahsili almış, daha erken vakit ruh dünyasında neşet eden tarih ilgisi ve merakı onun diyalektik akıl ile düşünmesini sağlamış, haliyle sürdürdüğü mukayeseli okumalar dolayısıyla girdiği yolun tabii seyri de onu getirip elimizdeki kitaba dönüşecek olan Rumeli maceramıza dayandırmıştır.

Bu manada Rumeli'deki büyük yürüyüşün, dönüşe geçtiği bir zaman dilimini okuyacak birisi gibi onun da karşısına çıkacak en önemli fenomen İTC idi. Bu da bize meşrutiyetin ilanını hatırlatır. Tam burada Küçükkılınç hem mütedeyyin hem de Kemalistlerin genelde ortak olarak istinad ettiği temel bir algıyı yıkarak izahlarına başlamaktadır. O da, İTC'nin kurulmasında ki amacın bilinenin aksine, insan hakları, hürriyet vb, şeyler olmadığıdır. Onlar sadece milletin ve memleketin bekasını hedeflemişler ve o gün için Avrupa Türkiye'sinde elde kalan son vatan toprağı Makedonya'nın kurtuluşunun da ancak meşrutiyetin ihyasından geçtiğine inanmışlardı. Bu bağlamda, Balkan meselesi anlaşılmadan zaten İTC'yi anlamanın ve onu yargılamanın kati surette mümkünatı yoktur diyen yazar. *“Çünkü hemen hepsinin doğup büyüdüğü, ya da vazifelerine başladığı, Osmanlının Anadolu'dan önce vatan yaptığı,”* yerler olduğunun altını çizmekte ve bu durumun da onların ruh dünyasında burasının bir vatan toprağı olmasından öte çok daha derin manaların ifadesi anlamına da geldiğini belirtmektedir. Müellife göre, Rumeli sayesinde Osmanlının Cihan Devleti olduğunun bilincinde olan bilhassa genç zabitler, burasının da kaybedilmesi halinde sadece doğup büyüdüğü ana yurtlarını yitirmelerinin acısını yaşamayacaklarının devletın Anadolu'da bile varlığının dahi sıkıntıya düşeceğinin idraki içindedirler. Bunun ise yakın bir tehlike haline geldiğinin farkında olduklarından bu gidişata bir hal çaresi bulma amacıyla örgütlendiklerinden bahisle İTC'nin, esasen Rumeli'de doğduğuna ve bilahare İstanbul'a sirayet eden bir örgüt olduğuna işaret ediyor.

Konu odaklı bir anlatım tercihinde bulunduğu mütevellit kavramları bir tasnife tabi tutmanın zaruretine inanarak İspata geçen müellif, en başta, *“bilhassa Batı'lılar başta olmak üzere literatürde Jön Türklük ve İttihadçılık tefrikine pek tesadüf”* edilmediğinin altını çizerek İTC-Jön Türk bahsini ele alıyor. Böylece muhalefeti tanımlarken Jön Türklerden İttihatçıları çekip ayırmaktadır. Hiç şüphesiz

elimizdeki kitabın, “alamet-i farika” larından biri de budur. Bu ayrım hayli keskindir ve ziyadesiyle mühimdir. (s.19)

Tabiatıyla burada sözü edilen İTC ise son kertede devrimi gerçekleştirmiş olanıdır. Yeni Osmanlılar Hareketi ile başlayan ve düşe kalka 1902 yılına kadar gelen muhalefetin bileşenleri bu tarihte önemli bir kongre icra ederler. Fikri anlamdaki farklılıkların bu kongrede açığa çıkması üzerine muhalifler artık iki ana gruba ayrılırlar. Bunlardan birincisi ve yazarın da Jön Türk olarak remz ettiği; “âdemi merkezîyetçilik” teziyle açık açık muhtariyeti savunan ve içinde ayrılıkçı gayrimüslimler ile çok sayıda meşkûk kimseleri barındıran bir yapıdır. Daha sonraları “Ahrar Fırkası” adını alacak olan, mühim bir yanı da dikey şekilde örgütlenmiş bulunan Prens Sabahaddin önderliğindeki bu hareket için Küçükkinç, Sabahaddin’in hedefinde doğrudan doğruya dayısı Abdülhamid’in şahsının olduğunu ve bu gaye uğruna şiddeti bile meşru gördüklerini belirtiyor.

Bu tasnifine göre, vatanın bölünmesine şiddetle karşı duran, ağırlığı Türk veya Türklükle problemi bulunmayanlardan müteşekkil, bilahare Selanik’tekilerle de birleşmesi mukadder olan Ahmet Rıza önderliğinde ki yatay örgütlenmiş ekip ise ikincisidir. Yazar, bu görüşünü ise anılan dönem üzerine çalışan önemli tarihçi E. J. Zürcher’in “*Bunlar, farklı etnik kökenden gelen Müslüman erkeklerdir: Türk, Arap, Arnavut, Kürt ya da Çerkez*” tespiti ile de desteklemektedir. İslam ve Türklük merkezli Osmanlı birliğini savunan bu örgütün tek derdi vatanın ve milletin selametidir, bunu sağlamanın yolu da onlara göre, Anayasanın yeniden ihyasıdır ve bu aşamada padişahın kim olduğunun onlar açısından önemi yoktur. Bu meyanda meşrutiyetin yeniden ilan edildiği 1908 yılının 24 Temmuz’undan, 27 Nisan 1909 arasında ki 9 aylık süre zarfında saltanat mührünü Abdülhamid’in taşımaya devam etmesinin bu görüşünü de desteklediğini vurgulamaktadır. Yine Ahmet Rıza ve arkadaşlarının “Jön Türklerin” ana omurgasının aksine şiddet yöntemini tasvip etmediklerini, bunu da anılan kongrede açıkça ortaya koyduklarını söylüyor. Ayrıca bu iki hareketin dünya görüşlerinin şekillenmesinde, Jön Türklerin seküler-batıcı, İttihadçıların ise daha dindar ve yerli olduklarını belirtiyor. (s.81)

Fakat bunun aksine mütedeyyin çevrelerde İttihadçılara kara çalınırken, onlar, dinsiz, imansız ve hatta milliyetsiz kimseler olarak nitelenmektedir. Bu temelsiz iddialarına da Abdullah Cevdet gibi Jön Türklüğü tartışmasız kimseleri örnek göstermektedirler. Oysa daha Eylül 1907 tarihli Doktor Bahaddin Şakir’in, Abdullah Cevdet’i kastederek “*bu sefilin Avrupa’da bulunanlar ne adi, ne rezil bir mahlûk olduğunu bilirler. Onunla münasebet mucib-i ar ve lekedir*” yolunda ki beyanı yanında yine pek çok alıntı ile bu kesim açısından en önemli iftiralarından birisi daha yazarın topladığı deliller ile berhava edilmektedir. Dinsizlik suçlamasının altında açıktan veya örtülü olarak İngilizlerin olduğunu belgeler ışığında ispatlayan kitap, İngilizleri buna sevk eden bir numaralı amili de, İTC’nin başardığı devrimin “*Mısır ve Hindistan’daki milliyetçiler arasında saygıyla karşılanmış*” olmasının getirdiği derin endişeye bağlamaktadır.

İTC'ye yönelik bu minvaldeki ithamlardan bir diğeri de Meşhur Goltz Paşa'nın, "*diplomatlarımız haksız yere 24 Temmuz'un gelişimini önceden sezmemiş olmakla suçlanıyorlar. Oysa (hazırlıklara) katılanlar bile şaşkınlık içinde kalmışlardı*" sözüyle ne denli spontane biçimde vuku bulduğunu işaret ettiği Meşrutiyeti getiren ayaklanmanın İngiltere eliyle dizayn edildiği iddiasıdır ki, yine yazara göre anılan hadisede İngiltere'nin dahlinin olması asla mümkün değildir. Nitekim sonradan kesif bir İTC düşmanına dönecek olan Rıza Tevfik'in, bu hadise için, "*İstanbul'daki elçilikler birdenbire patlak vermesi karşısında kederli bir şaşkınlığa düştüklerini, çok soğuk karşılandıklarını*" söylediğini hatırlatıyor. Destek olmak şöyle dursun, bilakis İngilizler daima İttihadçıları kösteklemeye çalışmışlardır. Yazarın buna yönelik bir başka delili de, Bâb-ı Âli Baskının Jön Türkçülerin desteklediği "*Kamil Paşa Hükümeti'nin büyük güçlerin Edirne hakkındaki tavsiyelerine boyun eğdiği*" için gerçekleştiğine dair İngiliz Elçilik raporudur. (s.164)

Şayet bir İngiliz etkisi aranacak ise bunu, İngiltere'yi "*liberal ulusun örneği*" gören Jön Türkçü Prens Sabahattin ve şürekâsında aramak iktiza eder. Zira Jön Türklerin partisi Ahrar fırkasının programını bile birkaç yıl sonra ki Ermeni meselesinde de karşımıza çıkacak olan, meşhur Fransız Kont Ostrorog hazırlamıştır. Hem bu ilişki öyle pek gizli saklı da değildir.

Hakkında sayısız miktarda dezenformasyon üretilen İTC'ye dair iddialara cevaplarını maddeler halinde sıralayan Küçükkılınç'ın tafsilatlı olarak üzerinde durduğu hadiselerden birisi de yukarıda anılan Bâb-ı Âli Baskınıdır. Bilhassa mütedeyyin kesim bunu, "*İttihadçı Darbe Geleneği*"nin başlangıcı ve Cumhuriyete tevarüs eden darbelerin de anası diye tesmiye etmektedir. Oysa aralarında epeyce sivilin de olduğu 200 kadar kişinin hayreti mucip bir cesaretle başardığı bir baskına askeri darbe demek akla sezadır. Yazar, buna darbe diyenlerin, bundan daha önce tamamı subaylardan teşkil edilen Halaskar Zabitan Grubunca icra edilen ve hükümetin düşmesi ile neticelenen ki burada kalmayıp bilahare meclisi de feshettirdikleri muhtırayı, hayli hayli darbe olarak telakki etmeleri mucip olurdu diyerek, önemli bir çelişkiye dikkatimizi celp etmektedir. Böylece darbecilikte önceliğin, İttihad ve Terakki Cemiyetine muhalif Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile *Halaskâr Zabitâna* verilmesi gerektiği tespitinde bulunduğu gibi, o gün için ortaya çıkan bu garabetin "*çoğunluğun muhalefeti, azınlığın iktidarı*" olarak nitelendiğini de şerh düşmektedir. (s.166)

Küçükkılınç, tarihimize sopalı seçim diye geçen ve bazı ayrılıkçıların seçilmelerine mâni olmak için gösterilen birtakım aşırılıklar yanında, yine Müslüman Arnavutların silahlarının toplanmasının istenmesini ve bu esnada yapılan kimi zulümleri de İTC'nin yanlışlıklar hanesinde sıralamaktadır. Bu sebeplerden Bunlardan dolayı Arnavut subayların Manastır'da hükümete baskı için dağa çıkmalarının İstanbul'daki mezkûr darbe hareketini tetiklediği düşüncesini izhar ediyor.

Müellifin, "*meşrutiyetin hemen başında ve 31 Mart vakasının sonrasında rastlanan kimi hadiselerin, hukuk ve devlet geleneğiyle telifinin mümkün olmadığı her türlü tartışmadan uzak olmalıdır... İttihadçıların muhaliflerine karşı bilhassa Jön Türklere çok sert davrandığı hemen tüm kaynakların*

müşterek tespitidir...” sözlerinden, İTC’nin hataları ve kabahatlerini saymaktan imtina etmediğini, aksine lehlerine olduğu gibi aleyhlerindeki bilgi ve belgeleri de tam bir müstantik hassasiyetiyle adil bir şekilde topladığını anlamaktayız. Şüphesiz bu erdemli bir tavidir ve takdiri hak etmektedir. Zira Küçükılınç’ın bu davranışı, tarih yazımında muhafazakâr kesimin maalesef pek azında aşına olduğumuz bir ahlâka işaret ediyor. (s.97)

Kitapta işlenen konulardan bir diğeri, Meşrutiyet’in ilanının fayda sağlamadığı ve İttihadçıların devleti yönetecek tecrübeden yoksun oldukları iddiasıdır. Yazar, Meşrutiyet rejimini kastederek, haddizatında, *“tecrübe edilmemiş, edilmesine imkân ve fırsat verilmemiş bir şeyi deniyorlardı”* tespitini yapmakta ve görünür imkânlar dâhilinde, Meşrutiyet’e dönüşün dışında da Makedonya’yı elde tutabilecek başkaca bir hal çaresinin kalmadığının göz ardı edilememesi gerektiği ikazında bulunuyor. Mamafih sonuçlara bakarak illa bir kabahatli aranacaksa bunda da tecrübeli telakki edilen eski ricalin günahlarının büyüklüğünden İttihadçılara sıranın gelemeyeceğine işaret ediyor. Bu minvalde, devrime önderlik eden kadroların, yeterli tecrübeden yoksun bulduklarının zaten farkında olduklarını, bundan mütevellit iş başına, Abdülhamid döneminde de çeşitli görevlerde bulunmuş Said Paşa vb. umur sahibi kimselerin getirdiğini hatırlatıyor. Bu meyanda her şeyiyle İttihadçı bir kabineden söz edebilmek için Said Halim Paşa’nın sadaretini beklemek gerektiğini, öncekilerin ise bir nevi koalisyon olduklarının altını çiziyor. Bazı kesimlere göre İttihadçıların denaetlerinin(!) en başında Balkan Faciası gelmektedir, yine onlara göre bunun da en büyük amili, “kiliseler ve mektepleri” kanunudur. Buna mukabil Balkan Harbine kadar Rumlarla Patrikhanenin bu kanuna ilişkin itirazlarını sürdürmeye devam ettiklerini hatırlatarak, aslında bu savın ne denli boş olduğunu başka karinelerle uzun uzadıya izah ediyor. Küçükılınç, meseleyi daha da vuzuha kavuşturma sadedinde, bizimle işleri biter bitmez dönüp, birbirlerini boğazlamaya giriştiklerini de zikrediyor.

Muhafazakâr kesimce dillendirilen suçlamalardan en önemlisi hiç şüphesiz “Masonluk” bahsidir. Genişçe irdelenen bu meselede locaların İttihadçıların örtülü faaliyetlerine karartma vazifesi görmesinden başka bir anlam ifade etmediğini belirten yazar, son derece önem atfettiği bu konunun aydınlatılması için yerli ve yabancı birçok kaynağa da istinat etmektedir. Bunlardan birisi olan Angelo Iacovella’nın, *“Osmanlı Subaylarının Selanik’teki Locayı gizlilik bakımından korunaklı liman”* olarak gördükleri tespitine yer verdiği gibi mebzul miktarda ki deliller yanında yine buralara üye olmalarının bir diğeri önemli sebebinin ise Manyasizade Refik Bey’in şu sözleri ile de anlaşılır kılmaktadır. *“Masonlar üye yazımında çok dikkatli araştırma yaptıkları için, bize elek görevini üstlenerek hizmet etmişlerdi. Oraya polis sokmaya çalıştılar ama başarısız kaldılar.”*(s.102)

Keza, dayanışmaları ile maruf bir örgütün hem de yöneticisi olarak bilindiği halde Talat Paşanın masonluğunun, tehcir sırasında Ermeni biraderleri bakımından hiçbir merhamete müncer olmadığını, Enver Paşa’nın da ilk fırsatta bu örgütleri tasfiye ettiğini belirten müellif, seküler cenahtaki Enver Paşa

düşmanlığının bir veçhesini buna bağlarken yine Talat Paşa'nın Almanya'daki gayubeti sırasında biraderlerince (!) ademe mahkum edildiğini vurgulayarak bu iddiayı da boşa düşürmektedir.

Söz Talat Paşaya gelmişken, onun masonluğu yanında, hem Balkan Harbini kışkırttığı hem de Edirne müdafaasını kırmak için uğraştığına dair iddialar da kitabın ele aldığı konular arasındadır. Merhumun hakkında serdedilen ithamların tetkik ve tahlilini zaruri addeden Küçükkılınç, aleyhe olan beyanların tek bir kaynağa istinad ettiğinden bahisle, *“Talat Paşanın sadece Anadolu'yu değil, milleti de feci bir akıbetten koruduğu ve bu uğurda hayatını kaybettiği”* ne işaret etmektedir. Yine, *“Edirne, belki de hiç kimsede Talat Paşa'da olduğu gibi derin bir manayı haiz değildir,”* diye ilave etmekte ve *“Danışmentsırf Talat Paşa'ya iftira atmak için Şükrü Paşa'ya da iftira atmıştır”* diyerek ciddi ve karşı itham ile merhumu tenzih eden bir tespitte bulunuyor ki, İslamcı cenaha mensup birinin onu bu kadar keskin sözlerle müdafaası son derece mühimdir. (s.154)

Tam bir koalisyona benzettiği İTC için, *“ideolojik kavgaların ertelendiği ya da öne çıkarılmadığı ama farklılıkların da unutulmadığı, ilginç bir yapıdır. Hem İslam'ı pervasızca kullanan hem de ona halisane niyetlerle istinat eden ama dertleri her daim vatan olan insanların eş zamanlı olarak müştereken temsil edildikleri bir anlayışın ve yapının ismidir”* tespitini yaparak, İslam veya dindarlık bağlamında homojen bir İTC tanımı yapmanın doğru olmayacağı uyarısında bulunur.

Her iktidar gibi İTC 'ye de tufeylilerin zamanla akın ettiği ve çıkarları uğruna birtakım işler yaptıkları bilinen şeylerdir. Ancak lider kadronun her şart altında temiz kalmayı başardığını ısrarla vurgulayan Küçükkılınç, başından itibaren eyyamcıların içlerine sızacağını öngördüklerini, başka sebepler yanında bu türden kuşatmayı da etkisiz kılmak için yatay şekilde örgütlendiklerini ve bunun için cihan harbine kadar bir lider kültü oluşturmadıkları mealinde beyanlarda bulunuyor.

Küçükkılınç'ın eserinin en önemli katkılarından birisi de bugüne kadar pek üzerinde durulmayan İTC'nin iktisadi ve ekonomik faaliyetlerini gündeme taşımasıdır. Bazı kesimlerin Almancı ithamlarına karşın İttihadçılar, yeni imtiyazların tahsisinde Almanya ve Fransa yerine, İngiltere'yi öne çıkarmaya çalışmışlardır. Keza kapitülasyonların ilgasını bağımsız bir devlet olabilmenin en önemli şartı saydıkları için ele geçen ilk fırsatta, üstelikte Almanya'nın şiddetli itirazına rağmen uygulamaktan imtina etmediklerini hatırlatıyor. Esnaf ve Tüccar sınıfının artık Türklerden teşkil edilmesinin zaruretini müdrik olan İTC yöneticilerinin, bilhassa Balkan Harbi'nde ekmek üretmedikleri için askerimizi açlıkla karşı karşıya bırakan ve tamamı Rum olan fırıncıların karşısına kısa sürede Türk fırıncısını, bakkalını diktiklerini de belirtiyor. Ecnebi ve yerli gayrimüslimlerin ticareti ve ihracatı ellerinde tuttukları için uzun müddet yerli üreticiye istedikleri fiyatı dayatmaları karşısında bu haksız ve insafsız geleneğe son vererek Türk tüccarının ihya edildiğinden bahisle, bu işte fevkalade emeği geçen İTC'nin “Küçük Efendisi” Kara Kemal'i de sitayişle zikrediyor ve merhumun gayretlerini şümulü şekilde sıralıyor. Bunu yapmakla büyük bir kabahat işlemiş olsa gerek ki, Mütareke dönemi Harbi Örfi'sinde; *“siz, bu ticari işlerden kazandığınız parayı niye vakfi İslamiyeye hasrettiniz, bu paralarda gayrimüslimlerin de*

katkısı var” diye suçlandığının notunu düşüyor. “Harp zamanlarında genellikle büyük servetler yıkıldığı da bilinen bir şeydir” diyen müellif, her şeyleri didik didik edilen, başta ‘Küçük Efendisi’ olmak üzere İTC yöneticilerinde irtikâp izine rastlanılmadığının da altını çiziyor. (s.231)

Kitap, İttihadçuların mal ve makama karşın hırs taşımadan ömür sürdüklerini, buraya kadar anlatılanlardan vatan ve millet uğruna akla hayale gelmeyecek ne tür kahramanlıklara imza attıklarını dimağlara işlediği gibi, aşağıda vicdanlı gözelerin önüne sermeye de devam etmektedir.

Balkan savaşında yaşananlardan herkes gibi Ermenilerin de ileri derecede istifade etmek istediğini kimi örneklerle anlatan yazarımız, *“ancak onlar, Osmanlı Devleti’nin de dersler çıkardığını pek hesaba katmadılar,”* yönündeki tespiti, İTC yöneticilerinin de kısa zamanda ne denli tecrübe kazandıklarını ikaz etmesi bakımından mühimdir. Yine, *“onlar, ‘bir yere vatanım diyebilmek için orada doğup büyümenin yetmediğini pahalı öğrenmiş bir kuşak’ olarak aynı hatayı bir daha tekrarlamadılar”* sözü ile de edindikleri tecrübenin gereğini yapmaktan imtina etmediklerini bilhassa emperyalistlerle olan münasebetler bağlamında belgelendiriyor.

Birinci Dünya Savaşına girme kararımızla birlikte tehcir ameliyesi yine yazarın ehemmiyet gösterdiği konular arasındadır. Küçükkılnç, savaşa girmemizi bir kere tarihimizin en stratejik hamlelerinden birisi olarak vasıflandırdığı gibi, *“ızturar”* hali gereğince alınan tehcir türü kararlar dolayısıyla da Anadolu’nun ebediyen Türk yurdu kılındığını ve milli mücadelenin esasen bu dönemde başarıya ulaştığının altını çiziyor. Yazarın Türk Milletinin ve memleketinin bekasını teminde İttihadçılara biçtiği payın içinde, tehcir olgusu mühim bir mevkie haizdir. Çünkü yazar, *“bir yeri elde tutmak için o yer ahalisinin kahir ekseriyetinin Türk ve Müslüman olmasının yeterli gelmediğini İttihadçuların acı ve kanlı bir şekilde öğrendiklerini”* defaatle ifade etmektedir.

Komitacılığa, daha ilk görev yeri olan Şam’a varınca hemen başlayan sonrasında yaşananlarla da bu işi iyice kavradığı anlaşılan Mustafa Kemal’in, İTC’den dolayı daima teyakkuz halinde bulunması ve Batılılaşma yolundaki devrimlerine engel teşkil edeceğini tahmin ettiği bu yapıdan kurtulmak istemesi kendi zaviyesinden tabiidir. İTC gibi yatay örgütlenmiş bir yapıyı kendisine ram edip otoritesine boyun eğdiremeyeceğinden mütevellit örgütün zihni ve fikri manadaki tüm istinad noktalarını tasfiyeye gayret sarf ettiğini uzun uzadıya izah eden Küçükkılnç, askerlerin siyaset yaşağının da esasen buna dayandığını söylüyor.

Sakarya Melhamesini Milli Mücadele’de zaferin ilanı olarak konumlandıran yazar, burada Mustafa Kemal’in son derece direnç göstermesindeki en önemli gerekçeyi de Enver Paşa’nın Batum’da beklemesine bağlamaktadır.

Keza, Mustafa Kemal açısından belirleyici olan tek şeyin kendisine tam bağlılık olduğunu, bu güveni telkin eden birisinin dindar veya dinsiz olmasının hiçbir kıymeti bulunmadığı, yine bazı isimler üzerinden gösterilmektedir. Atatürk’ün mizacında kati surette muhalefete yer olmadığını, tam olarak itaat etmeyen birisi için hayatı zindan etmekten çekinmeyeceğini yine Kemalist tarih yazarlarından

topladığı delillerle müdellel kılan Küçükkılınç, buna örnek olarak Cavit Beğ'in nahak yere idamını zikretmektedir. (s.339)

Lozan sonrasında Batılılaşma uğruna devrimlere girişecek olanların, aslında İTC'nin kendileri gibi seküler kanadından olan Cavit Beği sırf Kemalizm'e merbut olmadığı için suikast davası bahanesiyle idama götördüklerini anlatarak, yeni dönemin hangi kodlarla kurgulanan bir rejim olduğunu da telmihte buluyor. Bu uğurda örtülü suikastlardan hukuk eliyle haysiyet cellatlığına kadar gereken her yola başvurulduğunu belgelerle ortaya koyan Küçükkılınç, aynı tertibin içinde idam ettikleri Dr. Nazım'ın yüzüne karşın, *“sen niye Ermeni kurşunuyla ölmedin de başımıza bela oldun. ”* dediklerinden bahisle bu ve diğer veriler ışığında, yeni dönemde onlar için cendereden çıkmanın tek yolunun ya Mustafa Kemal'e bilâ-kaydü şart tabi olmaktan ya da darağacından geçtiğini istinbât ediyor.

İttihadçıların bilhassa Ankara ve İstanbul İstiklal Mahkemelerinin yargılamaları sırasında açıkça Osmanlı'yı yıkmakla birlikte daha birçok şeyle de itham edildiğini ve böylece İTC'nin tam bir reddi mirasa tabi tutulduğunu vurgulayan müellif, *“bu vatani bize armağan etmiş, Türk milletini yok olmaktan kurtarmış İTC'nin idam fermanını imzalamıştır. Bu durumda nasıl oluyor da Kemalizm ve İttihadçılık ile İTC ve CHP arasında bir devamlılık kuruluyor, anlamak mümkün değildir”* hükmünü izhar ederek, bu algının delilden ne denli uzak bir illüzyon olduğunu göstermiş oluyor. (s.403)

Bu bölümle alakalı tüm verileri, kitabın satırları arasında sıralayıp, zihinlerde istifham bırakmayacak şekilde vuzuha kavuşturarak, Jön Türklükte olduğu gibi İTC'yi Kemalizm'den de tefrik ederek Kemalizm açısından illa bir halef selef ilişkisi kurulacak ise bu ancak Ahrar Fırkası ve Jön Türkler için söz konusu olabilir demektedir. (s.28)

Gözden kaçan bir husus da, hemen her alanda inkıza doğru giden elem dolu sürecin tam göbeğinde bulunmuş olan İTC'nin, aynı zamanda büyük bir yeniden yapılanmanın da adı olmasıdır. Birkaç paragrafla bunlara da kısaca değinerek söyleyeceklerimizi tamamlamış olalım.

İTC kadrolarının yeniden inşa sürecinin en başında şüphesiz ordumuzun reorganizasyonu gelir. Her bakımdan çökmüş ve hiç kimsenin nazarında itibarı kalmamış, maddi ve manevi olarak tükenmişlik içinde olan askerimizin Enver Paşa'nın elinde, bir yıldan az bir zamanda tüm cihanı hayrete bırakacak bir savaş makinasına döndüğü izahtan varestedir. Cihan harbinde dostu, düşmanı kendine hayran bırakan ve sonrasında istiklal harbimizi de başarıya ulaştıran askerimizi, bu denli dirençli kılan şey hiç şüphesiz onun subaylarımıza yüklemiş olduğu yeni ruhtur.

Malumdur ki, orduda yapılan yeniliklerin ilki ve en önemlisi, Hava kuvvetlerinin kurulmasıdır. Donanmayı güçlendirecek sonuç alıcı kampanyalar başlatmaları, keza Genelkurmay Başkanlığını ihdas etmeleri de oldukça mühim askerî hamleler ve yeniliklerdir. Bugünkü Ordu sistemini temellendiren asıl kişinin Enver Paşa olduğu unutulmamalıdır. Yine bu kısa zaman zarfında yürekleri coşturan kadim askerî müziğimiz, aziz Mehterimiz de tıpkı ordumuz gibi Enver Paşa'nın ellerinde yeniden ihya oldu. Kadim Türk yurdu Revan, bize artık keheşanlar kadar uzak iken eğer bugün Azerbaycan diye bir devlet

var ise bu dahi Almanlarla silahlı çatışma pahasına Enver Paşa'nın dirayeti sayesinde olmuştur. Bunu birileri unutmak istese bile tarih asla unutmayacaktır. Keza Kars, Ardahan ve Artvin'de şanlı sancağımızın dalgalanmasını da İttihad Terakki'nin başarı hanesine yazmak gerekirken arka planda bu düşüncelerin olduğunu zannettiğimiz bir bakış açısıyla olsa gerek, yazar "Teşkilât'ı Mahsûsa" gibi bir fenomeni de kitapta anmadan geçmiyor. (s.170)

Savaş sırasında, parasızlık dâhil son derece kıt imkânlarla rağmen orduların bile başarmakta zorlandığı kimi operasyonların, TM mensuplarınca kolayca yapıldığı bilinmeyen bir husus değildir. Anadolu'ya direniş için silah ve mühimmatın gömülmesinden, Müdafâ'i Hukuk Cemiyetlerinin teşkiline, bahusus Ankara'ya insan, para ve silah naklini gerçekleştiren Karakol Cemiyeti'ne kadar daha birçok insanüstü gayretlerin altında yine bu örgüt vardır. Bir noktadan itibaren kendini sadece Rumeli ve Anadolu ile sınırlı görmeyen İttihadçılık, Şekip Arslan vasıtasıyla Suriye'ye nüfuz ederken, Şeyh Senûsi ile de Libya çöllere kadar uzanmış ve orada direniş örgütlemiştir.

Yine bu dönemde, gayrimüslimler için tanınan bazı ayrıcalıkların son bulduğu da bir vakıadır. Fiili olarak devam eden kölelik her şart altında tamamen kaldırıldı. Aile kararnamesi çıkarıldığı gibi sosyal ve hukuki alanda birçok şeye daha imza atıldı. Eğitimleri iyice tavsamış olan hanedan mensupları için gerekli düzenlemeler yapıldı. Neredeyse tükenme aşamasına gelmişken bugün bile güzel sanatlarımız içinde en müftehir olduğumuz Hat, Ebru, Tezhib vb. için Medresetü'l Hattâtîn'i üstelik de savaş sırasında açtılar.

Kitaba ilişkin söyleyeceklerimizi toparlarsak, yazarın uzun yıllara dayanan geniş perspektifteki okumalarının kendisine kazandırdığı sağlam bir birikim var. Ve bu durum, kitabın her safhasında hem kaynakçasının zenginliği hem de konulara olan vukûfiyeti ile kendisini gayet net olarak göstermektedir. Berrak bir zihnin inkişafını gördüğümüz metinde imla ve kırık cümle hatası yok denecek kadar az olması editoryal olarak da takdiri hak etmektedir. 245 kadar tarihçi, araştırmacı, düşünür ve aydının çeşitli sayıda kitap ve makalelerinin mehzaz teşkil ettiği bu kitabın mühim taraflarından birisi de sadece 631 adet belge bilgi ve atıf yapılan dipnotu havi olması değil, böylesine devasa bir konuyu 423 sayfada anlaşılabilir kılmasıdır.

Diğer bir önemli yanı ise her türlü eleştiriyi göğüsleyecek şekilde İTC ve yöneticilerini, bilhassa manevi yönleri bakımından takdir için milliyetçi-muhafazakâr ve mütedeyyin çevreden hemen tek bir kaynağa istinad etmemesidir. "Bununla birlikte yazarın, İttihadçıların lehine olacak, daha önce bilinmeyen şeyleri bulup çıkardığını iddia etmemesi yanında hemen herkesin kolayca ulaşacağı metinler üzerinden yürümüş olması da manidardır." Müellif, büyük oranda İTC karşıtı kimselerin satır aralarında göz ardı ettiği bilgiler eliyle kitabının muhtevasını oluşturmuştur. Ziyadesiyle Sol-Kemalist kesim ve kimi Liberallerin görüşleri ile eserini müdellel kılan Küçükkılınç yine, yer yer yabancı kaynaklara da müracaat ederek bir anlamda hakikati onlara ikrar ettirme becerisini de göstermektedir. Elbette tüm

bunlarla birlikte editoryal emeğin hakkını da teslim etmemizin gerektiğini söylemek sanırım yerinde olacaktır.

Keza, yurdunu kurtarma pahasına İTC gibi, lider kadrosunun tamamını çok kısa bir süre içinde şehid veren, adanmış ve fedakârlık timsali kahramanların temerküz ettiği ikinci bir hareketin eşine rastlamak değil İslam dünyasında, hiçbir yerde yoktur. Bu bakımdan İttihadçıların hikâyesini yazmak pek kolayca yapılacak bir iş olmasa gerektir. Hele hele mütedeyyin cenahta gerçekten bir ilki başlatan bu kitabın, hiç bahsi geçmemiş olsaydı bile hemen her satırında kendisini belli eden meramından eserin yazılmasındaki maksadı kavramak yine de pekâlâ mümkündür.

Bundan dolayı rahatça anlıyoruz ki bu kitap, aslında bugüne bırakılmaması gereken ve milletimizin yetimleri diye vasıflandırmak durumunda kaldığımız, kendilerini sadece devletin bekasına adanmış İttihadçılar için, vatan aşkıyla donanmış imanlı dimağlardan coşan açık bir teşekkürün ifadesidir. Her biri, birer kahramanlık abidesi olan ve fedakârlıkları dolayısıyla milletçe medyun olduğumuz bu gençlere yönelik vefadan kaynaklı bir edimin ifası, tarih önünde haklarının teslimidir. Mütedeyyin kesim adına yapılan bir özür ve helalleşme arzusudur. İman alameti olan rahmet ve mağfiret dileğidir.